

Vzpomínka na P. Jaroslava Ptáčka O.Cr.

Rytířský řád Křížovníků s červenou hvězdou se zrodil ze zakladatelské iniciativy Anežky Přemyslovny v Praze „Na Františku“: původní laické špitální bratrstvo vypučelo na kmeni Kristově vedle dvou hlavních větví raného františkánství, klarisek a bratří menších. Roku 1237 papež Řehoř IX. na Anežčinu žádost tento pražský špitál povýšil na samostatný řád, jehož symbolem se stal červený kříž – symbol křesťanské charity (a k němu o 15 let později pak přibyla i šesticípá červená hvězda). Řeholí sv. Augustina, kterou dal papež bratrstvu do vínku, i symbolikou rytířských řádů té doby, se řád formálně oddělil od františkánské rodiny. Ale dodnes je hlavní řádový kostel Křížovníků zasvěcen svatému Františkovi z Assisi, a upomíná tak na někdejší kolébku řádu. Do františkánské rodiny již Křížovníci nebývají počítáni a z jejich řad si františkáni žijící ve světě nevolí své duchovní asistenty. Nejbližší spirituální příbuznost je však zjevná, a laický počátek řádu by nás měl s Křížovníky sblížovat ještě víc.

Zvláště když je možné tuto příbuznost opřít o konkrétní duchovní zkušenost. Výjimečnou osobností dokládající společný úběžník snah alespoň části z nás – někdejších lidických poutníků a iniciátorů pokusu o obnovu tradice katolického družstevnictví – byl křížovník P. Jaroslav Ptáček, jehož požehnaný život se uzavřel 15. listopadu minulého roku (2016). Přestože naše snahy ve více směrech neuspěly, a alespoň v tom, co je naším očím viditelné, by mohly být dokonce hodnoceny jako „marnost nad marností“, otec Jaroslav se ještě i na svém vlastním úmrtním oznámení hlásí ke svému podílu na vzniku a činnosti Concordie i ekumenického střediska OÁZA v Lidicích. Je to jeho věrnost nám, služebníkům neúčinným, která nás zavazuje odpovědět stejnou věrností tím, že se pokusíme přiblížit osobnost otce Ptáčka naší františkánské rodince. Vždyť toto jeho přihlášení se k nám – při odchodu na věčnost – je vlastně radostným povzbuzením, že naše snažení přece jen nebylo marné. A jde o svědectví svatého kněze!

Ano, právě tak biskup František Radkovský začal zádušní mši svatou v sobotu 26. listopadu 2016 v kostele svatého Františka: „Přišli jsme se rozloučit se svatým knězem“. Kde se zde hlavní celebrant – biskup plzeňský – vůbec vzal – na území pražské diecéze, a proč jako fokolarín v hlavním řádovém kostele křížovníků? Vysvětlení je prosté: Mons. František Radkovský byl v 90. letech prezidentem obecně prospěšné společnosti „Memento Lidice“, a kladenský vikariát zde byl po léta zastupován P. Ptáčkem. Tato několikaletá zkušenost biskupa s knězem zakládala i onen výrok o svatosti! Memento Lidice mělo jako cíl svého snažení smíření ve třech dimenzích, a v žádné z nich to nebylo vůbec jednoduché: smíření mezi národy, Čechy a Němci především, smíření mezi křesťany různých denominací a mezi křesťany a židy, a smíření mezi občany hlásícími se k různým (až protivranným) politickým orientacím. V Lidicích jakoby tato naléhavá potřeba smíru byla přítomna ve zvlášť koncentrované podobě.

P. Jan Evangelista Urban OFM říkával, že církev potřebuje být pokorná – aby mohla plnit své poslání. Otec Jaroslav Ptáček byl takovým pokorným knězem, nejen navenek, ale svým vnitřním duchovním ustrojením. Pokora neznamena bázlivost, tím méně poklonkování před mocí: do kladenského vikariátu P. Ptáček přicházel (1986) už po řadě štací, a v některých mu nebylo dáno dlouho se zdržet. Jeho pokora se projevovala v tom, že v každé další farnosti začínal se stejnou laskavou vytrvalostí. Jeho zbožnost byla mystická, zakládala se na duchovních oporách největších českých světců, svaté Ludmily, svatého Václava, a svaté Anežky. Svými homiliemi a přímluvami připomínal duchovnost biskupa Jana Lebedy, a také se považoval za jeho duchovního syna. Do Unhoště přicházel již otec Jaroslav dobře připraven na to, co mělo přijít. Farnost náležela historicky křížovníkům, a staleté prosby o svatořečení české princezny Anežky se blížily svému naplnění. Z farnosti Unhošť otec Jaroslav začal spravovat mimo jiné i nejstarší románskou rotundu v Budči - Kovárech, jejíž

klenba prý pamatuje již učednická léta budoucího knížete Václava. Oblast duchovního působení otce Jaroslava začala v té druhé půli 80. let zahrnovat jádro území nejranějšího přemyslovského knížectví, od Tetína k Budči. Prizmatem novodobých dějin sem patřily i Lidice jako symbol místa, kde zlo nacistické totality se zdálo triumfovat a předznamenávat ohrožení celého národa. Vikariát v době nové totality zahrnoval region, který režim sám s jakousi hrdostí nazýval „rudým Kladnem“, a to ještě i krátce před svým pádem.

V druhé půli 80. let se již skoro dvě desetiletí konaly pěší poutě z Prahy do Lidic. U jejich počátku stáli v roce 1968 „mladí lidovci“; v létech pozdní normalizace už jejich iniciátory byli spíše františkánští terciáři z oblasti Praha - Jih. (To, že šlo v některých případech o jedny a tytéž osobnosti, by mohli nejlépe osvětlit naši bratři Jan Smrčina, Míla Müller, František Reichel a další). Poutě do Lidic měly jako svůj modlitební úmysl „postavení kostela v Lidicích“. Šlo o duchovní iniciativu vpravdě novátorskou: pro většinovou katolickou církev byly Lidice „komunistické“, a jako takové odsouzené k nezájmu. „My“ a „oni“ – bohužel – převládalo. P. Ptáček ve své pokoře nikoho nevyklučoval, a nezatracoval ani „rudé Kladensko“. Bylo až obdivuhodné, jak se mu podařilo získat městečko Unhošť na svou stranu. Při návštěvě a krátké procházce od nádraží na faru mohl mít člověk dojem, že se ocitl někde v první půli 19. století, v doprovodu milovaného kněze, kterému kolemjdoucí projevují neskrývanou úctu. Ve správní radě Mementa Lidice zasedali také zástupci obce, zpravidla jeden za tehdejší „pravici“, druhý za „levici“, za tu levici, se kterou „my ostatní nemluvíme“. Ne tak P. Ptáček: naslouchal pozorně těm i oněm, a svou laskavostí si získával úctou obou. Problém smíru po pádu komunismu stál však nejen před občanskou společností, ale týkal se i katolické církve samotné. Také zde otec Jaroslav nevyklučoval a nerozděloval, ale spojoval a smiřoval. Jak se mu dařilo získat si respekt, ba dokonce lásku u často i navzájem „protivných“, je tak trochu tajemstvím.

Poutník na starodávnou Budeč vystoupil z motoráčku v Zákolanech, přešel trať, a už při první zatáčce k vršku někdejší tvrze si nemohl nevšimnout pamětní desky na rodném domku Antonína Zápotockého, „druhého dělnického prezidenta“. První stovka metrů poutníků tisíciletého i toho „nového náboženství“, v něž tak mnozí po válce uvěřili, byla tedy společná. V okruhu lidických poutníků se objevil postřeh, že mezi prvními komunisty byli mnozí „vzbouření ministranti“. Pro Tondu Zápotockých to možná zrovna neplatilo, ale pro posledního komunistického prezidenta Gustáva Husáka ano; ten se ještě před smrtí stačil smířit s církví i s Bohem. Už jen připuštění této myšlenky nabízí novou optiku smíru: tu, která se již osvědčila na ekumenickém poli: optika „odloučených bratří“. V tomto novém vidění se ztrácí předěl nesmiřitelnosti na „my“ a „oni“, a to i v naší době.

P. Ptáček se ujal duchovní správy nad Budčí až s mystickým nadšením. Jak to jen bylo možné, započal s náročnými opravami české církevní památky prvního řádu. V letech nově nabyté svobody však bývaly roky, kdy snad nebylo dne, aby nebyl vykraden aspoň jeden kostel. Čerstvě opravená rotunda sv. Petra a Pavla na Budči nebyla výjimkou: netrvalo ani dva týdny, a „bratři loupežníci“ servali nové měděné okapy a svody. Budeč byla pak vykradena ještě několikrát. Otec Jaroslav přijímal nepřízně doby nové se stejnou pokorou jako nepřízně doby předchozí. Protože v kostele si už netroufal nechávat nic, vozil své liturgické potřeby s sebou. Tak se stalo, že při poslední říjnové neděli, již se uzavíraly bohoslužby na Budči a která již byla věnována blízkí se památce všech věrných zemřelých, byl kostel opět vykraden, a navíc se ani nebylo možné dostat dovnitř. Otec Jaroslav se s mimořádnou situací vypořádal s překvapivou duchovní hloubkou: jako mensa, obětní stůl, mu posloužila náhrobní deska. Symbolika Kristovy oběti vítězí nad smrtí nemohla být působivější. V jiném, červnovém termínu, se otec Jaroslav rozhodl, že oběť mše svaté se bude výjimečně konat venku, na základech ještě staršího, původního kostela na Budči, zasvěceného Panně Marii. Ze základů chrámu, které archeologové objevili, zůstalo jen nizoučké vymezení z kamenů zlaté opuky. Tam stál obětní stůl s výhledem na louku a kraj pod hradiskem,

té poslední červnové neděle zářící až do dálky tisíci kvetoucích vlčích máků. Nezapomenutelný duchovní zážitek, docela nový pohled na „rudé Kladno“.

Křížovníkem se P. Ptáček stal až v první polovině 90. let. Pozdní povolání do řádu, vlastně skoro až v „důchodovém věku“, se však připravovalo již dlouho předtím, a bylo mu dáno přinést překvapivé duchovní plody. Farnost v Unhošti přebíral Otec Jaroslav po křížovníkovi Otcí Františku Xaveru Krbovi. Řád v době nesvobody nemohl mít svého velmistra, a Otec Krba v roli „konzultora“ na faře v Unhošti přechovával historické insignie řádu. Jeho náhlá smrt za podivuhodných okolností dodávala okamžiku odchodu na věčnost punc nejvyšší duchovní závažnosti. P. Krba totiž zemřel uprostřed mše svaté, v Hosotouni, v kostele svatého Bartoloměje, a to v samotném závěru eucharistické modlitby. Po vyslovení doxologie: „Skrze něho a s ním a v něm je tvoje všechna čest a sláva, Bože Otče všemohoucí, v jednotě Ducha svatého po všechny věky věků“ se kněz zhroutil a z kalicha s proměněnou Kristovou krví vyzvednutého vysoko nad hlavu pokropil sám sebe i obětní stůl, v okamžiku, kdy lid zvolal „Amen“, Otec Jaroslav pochopil smrt svého předchůdce jako milost – nejen pro sebe, ale i pro celou farnost Unhošť. Založil tradici výroční připomínky úmrtí P. Krby: mše svatá v kostele v Unhošti, následovaná průvodem na hřbitov, ke hrobu P. Krby. V 90. letech již s doprovodem hudby, a s návštěvností tak četnou, že farní kostel býval plný. Poutníci i z dále bývali po pietní slavnosti velkoryse zváni k pohoštění v místní restauraci.

Pohřbu P. Krby se onoho 2. září 1985 zúčastnili oba tehdejší biskupové – František kardinál Tomášek i Kajetán Matoušek. O deset let později, kdy už měl otec Jaroslav za sebou i slavné řeholní sliby, však rozhodně o žádnou velkou slávu nešlo: řád byl v hluboké krizi, ocital se až na samém okraji zániku. Není nadsázkou říci, že podíl P. Ptáčka na oživení a obnovení řádu byl velice významný. Od roku 2008, tedy čtrnáct let od složení řeholních slibů, byl otec Jaroslav „převelen“ z Unhoště do hlavního řádového kostela u Karlova mostu. V samotném závěru života mu bylo dáno ještě dočkat se složení slavných řádových slibů tří nových členů (14.9.2016). Celou svou předchozí „kariérou“ venkovský farní kněz měl v posledních letech života tu čest, aby před oknem své cely měl panoráma Hradčan a chrámu sv. Víta, s hroby národních světců, u nichž celý život hledal duchovní oporu.

Poslední dvě útlá dílka P. Ptáčka jsou i pro nás všechny odkazem: Novéna ke svaté Anežce a Křížová cesta se svatou Anežkou (obě Karmelitánské nakladatelství Kostelní Vydří 2011). Jen zde, u matky zakladatelky, mohl řád hledat svou ohroženou a ořesenou identitu. A protože jde o návrat *ad fontes* – k pramenům původního, ryzího františkánství, můžeme z něj čerpat i my, sekulární františkáni. V době postní, do níž vstupujeme, je duch kajícího otce Jaroslava, s nímž dávné středověké odkazy ke svaté Anežce propojuje nanejvýš aktuálně se znameními naší doby ohrožované zvlažněním víry, jsou jeho Křížová cesta i Novéna mementem.

Obě knížечky kongeniálně ilustroval bratr Zdirad Čech – rytíř lazarista, a věrný spolupracovník na díle otce Jaroslava po celá léta: Lidičtí i Budečtí poutníci vždy už s radostným očekáváním vzhlíželi k poutním obrázkům Zdirada Čecha. Jeho lístečky nemohly scházet ani při příležitostech 50., 60., a 65.výročí kněžského svěcení otce Jaroslava. Tomu poslednímu výročí (29.6.2016) předcházel ještě jeden významný okamžik otce Jaroslava: v sobotu 21. listopadu 2015 přebíral v katedrále svatého Víta, Václava a Vojtěcha papežskou medaili „*Pro Ecclesia et Pontifice*“ – Pro církev a papeže. Současný papež František udělil toto vyznamenání „za zvláštní zásluhy v Rytířském řádu Křížovníků s červenou hvězdou, a za celoživotní obětavou pastorační činnost v jím spravovaných farnostech“. Medaili předával Apoštolský nuncius Mons. Giuseppe Leanza za přítomnosti primase českého Dominika kardinála Duky.

V jedné z oněch farností, při příležitosti pastorační návštěvy biskupa „Káji“ Herbsta (Velká Dobrá, Kaple Nalezení sv. Kříže, duben 2014) – za přítomnosti P. Ptáčka – řekl pomocný pražský biskup před natěsnanými věřícími toto: „Kdybych měl tu možnost –

pravomoc, jako že ji nemám, ale kdybych ji měl, tak bych do této kaple přivedl všechny bohoslovce, aby na vlastní oči viděli, jak vypadá situace, když kněz má rád své věřící a když věřící mají rádi svého kněze“.

Budiž mi dovoleno malé osobní svědectví, z něhož může být patrné, z čeho se tento příkladný vztah kněze k ovečkám rodil a na čem se zakládal. Při hledání upomínek na P. Ptáčka objevuji ve svém psacím stole pohlednici s obrázkem mně tak milým, rotundy na Budči. V květnu 1995 mi P. Ptáček připomíná, že v neděli 28. 5. budou ve 14 hodin bohoslužby na Budči. Nebyl jsem sám – takových adresátů bylo více. Patřit do okruhu povolávaných P. Ptáčkem mi i po letech přijde jako milost. V době našeho seznámení jsem byl podnikovým ekonomem, a „panem inženýrem“ jsem už potom zůstal. Vlastně ani nevím, zda P. Ptáček věděl, co dělám v desetiletích následujících: nepřišla na to řeč. Náš vztah se zakládal na skutečnostech třeba i dávných, ale daleko podstatnějších. Měli jsme v té době zahradu v Praze 6 – Přední Kopanině, kde je také rotunda svaté Máří Magdalény. Ta je sice datována až do první půle 12. století, ale legendy tomuto místu přisuzují daleko starší původ, dokonce předkřesťanského slovanského obětiště, a poté jednoho z vdovských lén kněžny Ludmily. Naše zahrada měla terasovité uspořádání, a podle místních kronik na ní bývala vinice. Tak jsem se pokusil vinici obnovit, a několikrát jsem na Svatováclavskou pouť do Budče přivezl košíček hroznů Frankovky. P. Ptáček tomu rozuměl jako daru od svaté Ludmily. Od Předně Kopaninské rotundy jsme potom v posledním desetiletí vypravovali pouť do Lidic. Když jsme od pěších poutí museli upustit pro chatrnější zdraví několika terciářů, ukázalo se, že na půdorysu někdejšího kostela svatého Martina v Lidicích byl posvěcen poutní obraz P. Marie Lidické, jehož autorem není nikdo jiný než náš bratr Zdirad Čech. A starost o výroční mši svatou připomínající lidickou tragédii, i o památku popraveného lidického faráře P. Štemberku od té doby na sebe vzal sám primas český.

Při příležitosti malé výstavy v prodejně Karmelitánského nakladatelství, na niž nás zval bratr Pepa Lacman, jsem se ke své radosti setkal s P. Ptáčkem i Zdiradem Čechem. Bylo to milé setkání, a já měl dost času, a tak jsem doprovodil otce Jaroslava do kláštera. Cestou přišla řeč na Budeč – jak jinak. Dovídal jsem se, že místní přemlouvali P. Ptáčka ještě jako arciděkana v Unhošti, aby na Budeč přijel sloužit půlnoční mši svatou. On se bránil, že jako svou prvořadou povinnost má závazky k farnosti Unhošť. Když byl potom „převelen“ do kláštera u paty Karlova mostu, Budečtí z Kovár a Zákolan přišli se svou prosbou znovu: do Prahy. A P. Ptáček připustil, že teď by to jít mohlo. Když pro něj přijedou... A oni přijeli: terénním vozem, protože toho roku přišla sněhová nadílka víc než hojná a dříve než jindy. Od Zákolan se ani terénní auto k rotundě nedostalo, museli návrší objet z druhé strany. Hlubokým sněhem se k rotundě probrodilo na 80 poutníků, a překonané oběti z cesty se proměnily v o to hlubší radost z mešní oběti. Oslava narození Syna Božího prý pokračovala v místním hostinci ještě několik hodin. A otec Jaroslav – s jeho neopakovatelným, laskavým úsměvem – k tomu podotkl: a ze stěny se na nás díval velký portrét Tondy Zápotockých. Málo naplat, „jejich“ prezidenta.

Humor neopustil P. Ptáčka ani v těch týdnech, kdy mu už podle lékařů běžela nezadržitelně lhůta. Návštěvníci byli o tom zpraveni, ale během návštěvy na „sestřičku smrt“ řeč nepřišla, ba ani na loučení. Svatý kněz už žil dlouho jakoby ve věčnosti, a proto „transitu“ nepřikládal tak velký význam: vždyť se jistě zase uvidíme. Když ne tady, pak na Pravdě Boží. Jeho výrok: „Já už v klauzuře přijímám i dámské návštěvy“ měl v sobě pečeť vítězství nad smrtí. Poslední zastavení jeho Křížové cesty se sv. Anežkou končí přáním, k čemu tímto dílkem „se svatou Anežkou“ směřoval: „aby i nás – tak jako svatou Anežku – naplnil svou jasností „paprsek věčného světla“ a „podivuhodným vyzařováním dával svítit i tělu“.

Bratr Irenej Lubomír Mlčoch, únor 2017.

P.S. Autor vyjadřuje svou vděčnost bratru Jaroslavu Malíkovi za možnost využít jeho článků v Unhošťských listech 8/2015 a 2/2016, a v Kosteleckém Andělu 2/2016, i za zprostředkování poslední návštěvy u P .Ptáčka. Deo gratias.